

ELEKTRONIKUS RENEZSÁNSZ

Bill Viola kiállítása

Palazzo Strozzi, Firenze
2017. március 10 – július 23.

„...amikor egy másik típusú kultúrával találkozunk, éppúgy nincs helye a túlzott gőgnek, mint a túlzott szerénységnek, mert mindkettő akadályozza az érintkezést.”¹

A Palazzo Strozzi a 2017 első felében az amerikai BILL VIOLA videómunkáit mutatja be. Ha képes arra egy kiállítás, hogy meglepetést okozzon, megdöbbenés és olykor-olykor katartikus hatást is elérjen, akkor ez most és itt megtörtént. A firenzei Palazzo Strozzi a címnek megfelelően folytatja az AI WEI WEI-kiállítással² már láttatott koncepciót: elismert, életművel rendelkező kortárs művész válogatott, régebbi és újonnan készült alkotásai kerülnek a fókuszba, mégpedig úgy, hogy valamiképpen – a művészek által kiválasztott módon – kapcsolódnak a város művészeti hagyományaihoz. A jelenleg látható Bill Viola-videóinstallációk impozáns összhatása nagyrészt ismerős komponensekből, illetve a művész korábbi munkái közül válogatva jön létre: a reflexiókkal, a kortárs művek elrejtésével vagy látható beillesztésével régi korok művei közé, s ugyanakkor tágas, nagyvonalú elhelyezésükkel, a különböző helyszínek alkalmazásával, valamint a Viola-videóinstallációkra oly jellemző természeti elem – a tűz, a víz, a föld, a levegő – használatának különféle variációival. (Ez utóbbi egyszerre nyer konkrétan és metaforikusan is megfogalmazást a *Mártírok-sorozat* – *Earth*-, *Water*-, *Fire*-, *Air-Martyr* – 2014-ben készült videóiban.) Az összhatás pedig – túlzás nélkül állítható – lenyűgöző erővel marasztalja a látogatót.

Bár a Strozziiban és Strozziában van a fő helyszín, de Firenze más jellemző helyein is feltűnik egy-egy Viola mű: a Museo del Duómóban, a Santa Maria della Novellában, a Museo di Santa Andreában és az Uffiziben is, de még a Mercato Centrale (a fővásárcsarnok) is reagál a Bill Viola-kiállításra, ami Firenzén túlra is kiterjed, és bevonja még három toszkán város – Carmignano,

Empoli és Arezzo – múzeumaikat is a bemutató terébe. Ezeknek a kisvárosi múzeumoknak a szerepeltetése nemcsak kiemeli, hogy ezekben az intézményekben is olyan jelentős reneszánsz alkotások találhatók, amelyekkel kapcsolatba lépnek a Bill Viola-műalkotások, hanem azt is hangsúlyozza, hogy sok más toszkán (és itáliai) kisvárosban is, sokszor akarva-akaratlan, számtalan értékes – művészeti albumokból, könyvek-ből már ismert – középkori és reneszánsz művészeti alkotásra lehet bukanni.

A Viola-installációk rendkívüli hatásának alapja az a magától értetődő természetesség, ahogy egymás mellett, együtt léteznek az adott térben az általuk reflektált eredeti művekkel: a két korszak műalkotásai nem írják felül egymást, hanem egyenrangúan, egymást kiegészítve, egymáshoz hozzátéve kapnak újabb értelmet, s kínálnak fel újabb értelmezéseket. A mozgó képek még élőbbé teszik a reneszánsz műveket, egyik sem halványítja, nyomja el a másikat: dialógust folytatnak egymással. PONTORMO 1528–29-ben keletkezett művére – *Vizitáció, Mária és Erzsébet találkozása* – Bill Viola 1995-ben készítette el *Üdvözlés* (*The Greeting*) című videóinstallációját. Bár eredetiben akkor még nem látta, csak reprodukcióról ismerte ezt a nagyszerű a festményt, színei, elrendezése, arányai, a nőalakok beállítása arra készítették, hogy szellős mozgás imitációjára

építse – az egyébként már a keletkezés évében a *Velencei Biennálén* bemutatott – művét, amely a találkozás sokrétűségét emeli ki.

A víz motívuma jelenik meg az UCELLO-freskóval (1439–1440) párbeszédbe kerülő *Vizözönben* (*The Deluge*, 2002), a MASOLINO DE PENICALE 1424-es *Pietáját* játékba, pontosabban mozgásba hozó *Felemelkedés/Kiemelés* (*The Emergence*) című 2002-es műben és *A viharban* (amely címe szerint Shakespeare-utalás, *Tempest*, 2005) is. A tűz eleme *Az átkelés* (*Crossing*, 1996) című alkotásban, a föld (mint a földhöz tartozó kő) pedig például MICHELANGELO *Levétel a keresztről* (*Pieta bandini* vagy *Firenzei pieta*, 1547–55) című szobrára reflektálva kap szerepet *Viola Megfigyelés* (*Observance*, 2002) című videójában, ahol a szenvedés szemtanúi állnak a középpontban. Bill Viola 1974-ben járt először Firenzében, ahol akkor két évet töltött el. A Strozziina – a palota legalsó, földalatti szintje – TV-képernyőkön mutatja be ezeknek az éveknek a videóinstallációit. Ez a keresztmetszet a kezdeti időszakról – kiegészülve kiállítás egészével – felrajzolja az életműnek azt az ívét, amelynek során az installációk fokozatosan eljutottak a jelenlegi, szinte utánozhatatlan professzionalizmusig: a színben, beállításokban, koncepcióban, az absztrakció és a konkrét elemek arányossága tekintetében pontos képi megfogalmazásokig, a felvetett témák utalásainak egyetemességéig, az emberi kapcsolatok, az ember és a világ viszonyának megrendítő változásainak megjelenítéséig, amelyek mindig új variációkban ismétlődnek, és tesznek hozzá valami mást az előzőekhez.

Hogyan is olvassuk ezeket a mozgó képeket, amelyek történetekké is formálhatók-formálódnak, de egymást követő elszigetelt tényekként is értelmezhetőek? Bill Viola videóit az emberi élet kiszolgáltatottságáról, esendőségéről gondolkodnak és fogalmazznak meg – képből – kérdéseket;

Masolino da Panicale
(Tommaso di Cristoforo di Fino; Panicale di Renacci?
1383/84–1435.k.) *Pieta*, 1424, áthelyezett freskó,
280 × 118 cm, Museo della Collegiata di Sant'Andrea,
Empoli (inv. n. 32)

megrendítő eseményeket mutatnak be, olyan világot, ahol az ember, aki egyszerre gyanútlan és óvatlan, sejtéseiben mégis tudja, érzi az előszelét a váratlan katasztrófának, amelyeknek kiszolgáltatott, de amelyeket túlél, hogy újrendezze, ismét újrakezdje életét. Az emberi mozgásokon kívül a gesztusok, a mimika is nagy jelentőséget kapnak az installációk megjelenítésében, s az is lenyűgöző, ahogy egy-egy a festményeken látható tárgy, vagy alak megmozdul, megelevenedik: így például a Masolino-festmény sírköve és figurái, amint Krisztus fehér alakja elkezd lassan kiemelkedni a sírból. Viola a képzetet valóságossá alakítja a jelenet elevenné tételével, de úgy, hogy mindeközben az emberi élet szent voltára is folyamatosan utal a hagyományos toposzok sajátos újraírásával, pontosabban újraképezésével.

A kiállítás első videója, *Az átkelés* rögtön lényegre törő összefoglalás, de egyben az utalások nyitánya is: az egyik oldalon tűzben eléggő ember feltámadása a másik oldalon vízben – mindez egy vetítövászon két oldalán megjelenítve. A művész a szakralitásra érzékenyen, utalásszerűen, a háttérben

Bill Viola
Felemelkedés / Kiemelkedés | Emergence, 2002, videó
(falra szerelt vetítőfelület: 213 × 213 cm), 11' 40"
(Performers: Weba Garretson, John Hay,
Sarah Steben), Courtesy Bill Viola Studio

¹ Leonyid Baktin: *Az itáliai reneszánsz*, Typotex, Budapest, ford.: Soproni András, 1986, 2014, 9.
² Ai Weiwei. *Libero*. Palazzo Strozzi, Firenze, 2016. szeptember 23 – 2017. január 22.

Bill Viola
Vihar (Tanulmány a tutajhoz) | Tempest (Study for The Raft), 2005
videó (LCD panel: 66×109×10,2 cm), 16' 50" Courtesy Bill Viola Studio

kibontakozó jelenségként, az élet titokzatos változékonyságában megjelenő egzisztenciális kérdéseként tesz jelzéseket. Az emberen, emberi mozdulatokon, cselekvéseken keresztül jeleníti meg a sejtethőt, a megfoghatatlant úgy, hogy az ember ennek a szentségnek nincsen tudatában, de szükségszerűen kénytelen valamiféle nagy elemi erő terében lenni, cselekedni. A tapogatózó, utat kereső emberi önreflexió LUCAS CRANACH – szemtől szemben hihetetlenül gyönyörű – remekművére (Ádám és Éva, 1528) reflektáló két videóinstalláción – *A férfi a halhatatlanságot keresi*, *A nő az örökkévalóságot keresi* (*Man Searching for Immortality / Woman searching for Eternity*, 2013) – is megjelenik, felmutatva a nemek hasonló, de mégsem egyforma viszonyulását önmagukhoz és az élethez. A két közvetlenül egymás mellett futó videó fintora, hogy amíg Cranach festményén Ádám és Éva egymásra pillant, itt a férfi és a nő teljesen elkerüli egymás tekintetét, mintha tudomást sem vennének a másik létezéséről: „önmagukat keresik”, fizikailag egymás mellett vannak, de még sincsenek egymáshoz közel. Az öntükröződés, az ember – zsákutcába jutott – narcisztikus önmaga keresésének videója a *Megadás / Lemondás* (*Surrender*, 2001).

Lényeges és szembetűnő jellemzője a Viola-műveknek az időhöz való viszony. Nemcsak a történelmi időszakok íveinek bemutatása, a korszakok összekötése, az ember időbeli változásainak és változatlanságainak megjelenítése, hanem az a lassúság, lelassítás, amellyel az installációk a képeket és az eseményeket bemutatják. Legtöbbször percekig szinte állóképet nézünk, egy beállítást, akár egy festményt, majd nagyon lassan elindul egy mozdulat, amit árnyalatnyi lépésben követ egy másik; úgy tűnik, nem történik semmi több, aztán egész hirtelen nagyon erős zúdulás, összeroppanás, ellenállhatatlan természeti csapás indul el. Az ember ezt csak elfogadni és elviselni tudja, nincsenek eszközei a beavatkozásra. Aztán a vízözön, a tűzözön, a szélvihar vagy a földomlás után minden elsimul. Mintha jöhetne valamiféle újabb kezdet. Valahonnan. Átkelés után újabb átkelés. Vízözön, elsodródás, földre kényszerülés, vagy csak menetel valaki egy szimbolikussá váló erdei

úton. Az egymáshoz kötődés és az egymásra utaltság ember és ember, természet és ember között mindenképpen hangsúlyos Viola műveiben. A mozgás és a kifeszített mozdulat (pl. *Visszatükröződő medence* | *Reflecting pool*, 1977) ellentétzése és kiegészítője, hogy nem zene kapcsolódik, hanem természetes hangok illeszkednek videókhoz: a tűz ropogása, a szél fuvallatának hangja, a víz robaja, hangfoszlányok vagy csend.

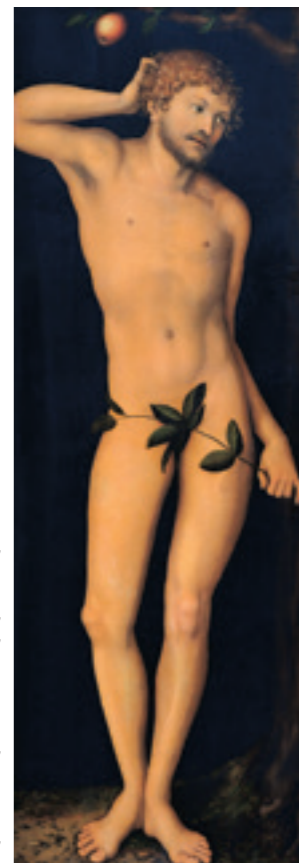
Lehetséges, hogy a reneszánsz – legalábbis belső világunkban, szerteágazó emberi viszonyulásainkban és tága(sa)bb kapcsolódásainkban – talán nincs is olyan távol tőlünk, mint ahogy mai mindennapjaink és hétköznapi gondolkodásunk a felületen megjeleníti? Ezt a kérdést ez a kivételes, párhuzamos reneszánsz-kortárs művészeti kiállítás több szempontból is felveti, amint azt nemkülönbön Bill Viola időközön átívelő, Pontormóhoz intézett szavai is, amelyeket 2013-ban, a festményt restauráló Daniel Rossi műterem látogatói naplójába jegyzett be: „Pontormo Mester, Köszönöm az Inspirációd és a Szellemed. Örökre hálás vagyok mindazért, amit kaptam tőled. Nagy mester vagy! Szeretném megmutatni neked a munkáimat mozgó képekkel. Alig várom, hogy találkozzunk a Mennyben, a Művészek szekciójában. Hálával és tisztelettel, Bill Viola.”

Bill Viola
Megfigyelés | Observance, 2002, videó
(plazma-tv: 120,7×72,4×10,2 cm), 10'14"
Courtesy Bill Viola Studio

Lucas Cranach
(Kronach 1472 – Weimar 1553)
Adam, 1528, vegyes technika,
fatábla, 192 × 82 cm, Galleria
degli Uffizi, Gallerie delle
Statute e delle Pitture,
Firenze (inv. 1890, nn. 1459,
1458 Lukas Cranach)

Lucas Cranach
(Kronach 1472 – Weimar 1553)
Eve, 1528, vegyes technika,
fatábla, 192 × 82 cm, Galleria
degli Uffizi, Gallerie delle
Statute e delle Pitture
(inv. 1890, nn. 1459,
1458 Lukas Cranach)

Bill Viola
A férfi a halhatatlanságot keresi / A nő az örökkévalóságot keresi | Man Searching for Immortality / Woman Searching for Eternity, 2013, videóinstalláció (két videó falnak támasztott gránittáblákra, 227 × 128 × 5 cm / db – vetítve), 18'54" Courtesy Bill Viola Studio and Blain Southern, London

